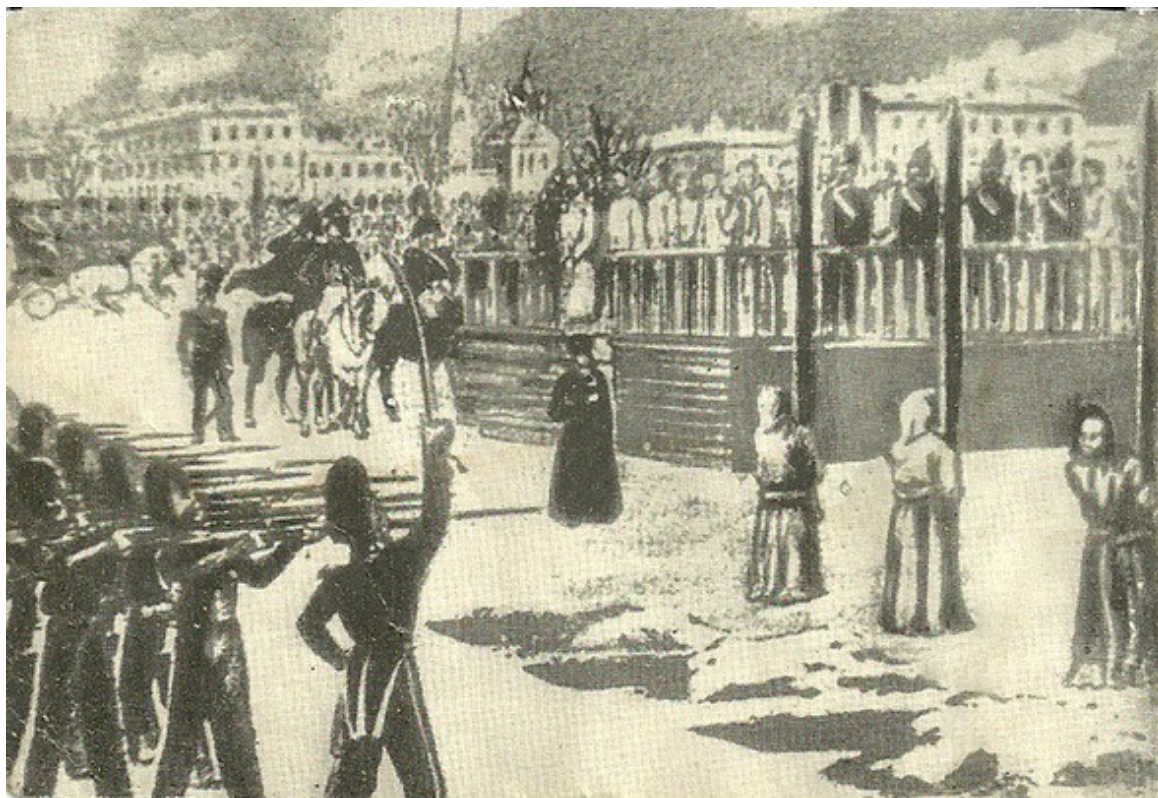

Kultur / **Bøger**

Mennesket er et væsen, som kan vænne sig til alt

Skitse af Dostojevskijs planlagte henrettelse

ANMELDELSE / 21.12.16

Fjodor Dostojevskijs skildring af livet blandt straffefanger i en sibirisk arbejdslejr giver en række rørende og gennemtrængende portrætter af mennesker på den gale side af loven. Det døde hus er en fascinerende udforskning af menneskets psykologi og tilpasningsevne - nu tilgængelig i en ny, knivskarp oversættelse.

Felix Rothstein

Fjodor Dostojevskij var endnu en ung forfatter på vej frem i St. Petersborgs intellektuelle cirkler da han i 1849 blev dømt til døden for at konspirere mod zar Nikolaj I. Den revolutionære aktivitet bestod i al sin enkelthed i medlemskab af Petrasjevskij-kredsen, hvor Dostojevskij og hans »medskyldige« diskuterede vestlig litteratur og filosofi. Dostojevskij blev benådet på skafottet i allersidste øjeblik og dødsdommen vekslet til 10 år i fangelejr og landflygtighed i Sibirien. Han afsonede fire år i lejren sammen med mordere, falskmøntnere, hestetyve og desertører og tjente siden seks år som soldat inden dommen var udstået.

Og det er netop årene i den sibiriske lejr, der ligger til grund for romanen *Det døde hus* fra 1862, der nu er udkommet i Trine Søndergaards nye og velklingende oversættelse på det lille kvalitetsforlag Sisufos.

Aleksander Petrovitj Gorjantjiko er blevet idømt strafdeportation til Sibirien og ti års hårdt arbejde for jalousimordet på sin kone. Romanen former sig som hans optegnelser fra og erindringer om disse år. Der er ingen stejl plotkurve, intet rovmord på en pantelåner, men bare den træge og ensformige hverdag i tugthuset i vestsibiriske Omsk, »et levende Dødt Hus hvor livet ikke var som nogen andre steder.« Livet i tugthuset er slidsomt, arbejdet hårdt og som adelig bliver Gorjantjiko udsat for spot og modvilje fra de andre fanger, der næsten alle kommer fra fattige bønderkår. Men stille og roligt lærer han at begå sig, han får venner og begynder at se sine omgivelser uden den første tids foragt. Og han begynder at lægge mærke til lejligheds særegenheder, dets sæder og skikke.

Det døde hus er i al væsentlighed en lang samling anekdoter og personskildringer. Gorjantjiko beskriver indgående sine barakkammerater: den moraliserende og pedantiske Akim Akimytj, jøden Isaj Fomitj, der er en fanatisk ynder af dampbade, den underskønne yngling Sirotkin og de forskellige grupper af tjerkessere, polakker og stratoverster. Han beskriver, hvordan alle fanger får barberet halvdelen af hovedet og har brændemærker på kinderne og i panden. Han beskriver, hvordan tvangsarbejdet fordeles, hvordan nogle fanger smugler brændevin ind i tugthuset, hvordan andre fanger tjener penge på småhandel og håndværk, så de kan købe oksekød og kringler til at supplere fængselsmaden – og hvordan andre fanger igen ikke har en eneste kopek og må nøjes med fængslets ækle kålsuppe.

Og så er *Det døde hus* ganske enkelt en smuk bog. Katrine Lihn (der med undtagelse af en enkelt bog er grafikerens bag alle Sisyfos' udgivelser) har skabt en spartansk og alligevel luksuriøs bog, der er en fornøjelse for alle med bibliofile tilbøjeligheder. Det duegrå lærredsbind med de prægede, sorte bogstaver og helt enkle grafik – fangens tællemærker – er sammen med det kompakte format og Frederik Storms elegante sats med til at gøre *Det døde hus* til en udsøgt læseoplevelse.

Man læser Dostojevskijs beskrivelse af de indsatte med en nysgerrighed som om man aldrig før har stiftet bekendtskab med et menneske og dets samfund. Så rammende og nysgerrigt indføjte er hans observationer, så megen omsorg er der i hans beskrivelser af det mylder af mennesker, skænderier, røverhistorier og ritualer, som er lejrens parallelsamfund.

Midt i mylderet, faktisk midt i romanen, tegner der sig et højdepunkt: julen i Gorjantjikovs første år som straffefange. Skildringen af juledagene i lejren er mere rørende og mere fuld af øm forventning end nogen *Peters Jul*. Måske fordi juleaften i fangelejren altid ender i skuffelsen, skænderier og brændevinsdrik. Men beskrivelserne af Akim Akimytj's møjsommelige påklædning, af fangernes andægtige hilsner og af det ekstra oksekød i kålsuppen giver et skær af oprigtig og næsten naiv begejstring, der simpelthen er hjerteskræende og hjertevarm på samme tid. Teaterforestillingen som et pjaltet og farvestrålende kulmination:

»Først og fremmest blev jeg forbløffet over scenetæppet. Det strakte sig omkring ti skridt på tværs af barakken. Et scenetæppe var sådan en luksus at det virkelig var noget at være forundret over. Derudover

var det bemalet med oliefarver: Der var malet træer, lysthuse, søer og stjerner på det. [...] Alle ansigter var røde og badet i sved af den kvælende varme. Hvilket mærkeligt skær af barnlig glæde, af venlig og ren tilfredshed der lyste op i disse furede, brændemærkede pander og kinder og i øjnene på disse mennesker der for lidt siden havde været triste og vrantne, i disse øjne hvori der af og til brændte en uhyggelig ild! Alle havde taget huerne af, og set fra højre viste alle hovederne sig for mig fra den barberede side.«

Kontrasten mellem den barnlige glæde i forberedelserne og straffefangernes kendetegn, det barberede hoved, er slående. Og juledagenes teaterforestillinger er heller ikke andet end en undtagelse fra hverdagen i fængslet med den koleriske og sadistiske pladsmajors absurde regler, stokkeslag og pisk. *Det døde hus* udstiller »formalismens nytteløse goldhed« i retsvæsnet og ser tindrende klart »retten til korporlig afstraffelse som er givet en person over en anden, som en af samfundets svøber, det er et af de stærkeste midler til at tilintetgøre enhver spire til og ethvert forsøg på at opnå samfundssind og en sikker vej til samfundets øjeblikkelige og uafvendelige opløsning.« Men uanset hvor forhærdet og voldeligt de indsatte opfører sig, uanset hvor brutalt lejrledelsen straffer, er Dostojevskijs skildring gennemsyret af en oprigtig respekt for fangernes energi, opfindsomhed og talent og af en fundamental sympati for deres skæbne og ukuelige evne til at »vænne sig til alt.« *Det døde hus* er et humanistisk værk, der insisterer på det enkelte menneskes værd i et umenneskeligt system.

FAKTA

Fjodor Dostojevskij

Det døde hus

474 sider, 329 kr.

Sisyfos

Er udkommet